

KVFS

2009:3

Utkom från trycket den
18 november 2009

Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om personutredning och yttrande i brottmål

beslutade den 16 juni 2009.

Kriminalvården föreskriver följande med stöd av 21 § förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål (PuF) och 6 kap. 1 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder (FrivF) och beslutar följande allmänna råd.

Yttrande enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål m.m. (PuL)

1 § Yttrandet ska tjäna som underlag för domstolens påföljdsval. Det ska dessutom ligga till grund för hjälp och stöd till den misstänkte fram till dess dom meddelas och tjäna som underlag för utredning av Kriminalvårdens åtgärder under eventuell verkställighet.

Allmänna råd

Kriminalvården bör ha regelbunden samverkan med domstol, åklagare och socialnämnd kring generella frågeställningar beträffande personutredningar/yttranden.

Beslut om utredning och uppdrag

2 § När en begäran om yttrande enligt PuL kommit in till ett frivårds kontor beträffande en misstänkt som förvaras i häkte inom ett annat frivårds kontors verksamhetsområde ska, när detta bedöms lämpligt, yttrandet avges av det frivårds kontor inom vars verksamhetsområde häktet är beläget. Om yttrandet överflyttats ska samråd om innehållet ske med det frivårds kontor inom vars verksamhetsområde den misstänkte är bosatt. Vid delade meningar om vilket frivårds kontor

som ska avge yttrandet ska frågan avgöras av det regionkontor där den misstänkte sitter häktad.

Allmänna råd

Om yttrande kommer att avges av annat frivårdskontor än det som mottagit begäran från domstolen underrättas domstolen härom. Regionchefen tillser att närliggande frivårdskontor utarbetar gemensamma rutiner för hantering av personutredningar i de situationer som anges i 2 §.

Förordnande av personutredare

3 § Om det finns särskilda skäl kan frivården anlita en extern utredare för att bistå med utredningen. I de fall en extern utredare anlitas svarar Kriminalvården för att han eller hon har tillräcklig kompetens för uppgiften.

Allmänna råd

Det är viktigt av kvalitets- och kontinuitetsskäl att Kriminalvårdens handläggare utför utredningen. Särskilda skäl för val av extern utredare kan t.ex. vara långa avstånd, tidsnöd eller behov av specialkompetens av något slag. Med hänsyn till att det finns flera frivårdspåföljder krävs god kunskap om vilka krav och förutsättningar som ska beaktas för de olika påföljderna. Externa utredare behöver normalt kontinuerlig utbildning inom detta område. I samband med lämplighetsprövningen av extern utredare får kontroll ske i misstanke- och belastningsregistren, vilket den föreslagne utredaren i förekommande fall ska upplysas om.

Kallelse till inställelse

Allmänna råd

Av 3 § PuL framgår att en misstänkt, som inte är häktad, är skyldig att inställa sig för utredning på tid och plats som Kriminalvården bestämmer.

Utredningen förutsätter i regel personligt sammanträffande med den misstänkte. Den misstänkte bör därför snarast möjligt skriftligen kallas att inställa sig för utredning. Om den misstänkte inte inställer sig bör en ny skriftlig kallelse skickas, eventuellt med mottagningsbevis.

Om det finns särskilda skäl, som t.ex. vid tidsnöd, då två kallelser inte hörsammats eller den misstänkte avvisar tänkbara frivårdspåföljder, kan utredningen göras per telefon.

Om den misstänkte inte vill medverka vid utredningen eller inte hörsammat två kallelser bör rätten informeras om detta och ett begränsat yttrande, baserat på myndighetsuppgifter, lämnas in.

Reseersättning

Allmänna råd

I 18 § PuF finns regler för ersättning till misstänkta för resekostnader i samband med utredningen.

Vid Kriminalvården prövning av en framställan om reseersättning bör hänsyn tas till resekostnaden, den misstänktes inkomst och övriga ekonomiska förhållanden. Reseersättning från Kriminalvården utgår för resa med allmänna kommunikationsmedel. I det fall egen bil måste användas utgår ersättning med lägsta belopp enligt Allmänt löne- och förmånsavtal (Alfa). Det bör uppmärksammas att den misstänkte inte är berättigad till ersättning för förlorad arbetsinkomst.

Utredningsförfarande

Innehåll

Allmänna råd

Omfattningen av personutredningar bör anpassas till den misstänktes livssituation och brottsmisstanken. Förkortad utredning, s. k. basutredning, bör göras när det primärt är fråga om bedömning av lämplighet för samhällstjänst i kombination med villkorlig dom eller när övervakningsbehov inte anses föreligga. Fördjupad utredning bör göras när övervakningsbehov bedöms föreligga och alltid i samband med kontraktsvårdsutredning.

Personutredningar bör baseras på:

- intervju av den misstänkte,*
- uppgifter ur register och övriga upplysningar inhämtade från andra myndigheter,*
- utfallet av eventuell tidigare verkställighet samt*
- referenstagning från andra externa källor.*

Inhämtande av registeruppgifter och andra upplysningar

Allmänna råd

Uppgifter om den misstänkte bör inhämtas i första hand från socialnämnden, Försäkringskassan och Kronofogden. I förekommande fall bör Migrationsverket kontaktas angående uppgifter om uppehållstillstånd/uppehållsrätt. Statens Institutionsstyrelse bör kontaktas när den misstänkte varit eller är intagen i någon av dess institutioner. Vid behov kontaktas även andra myndigheter. När det gäller unga och/eller vid förekomst av missbruk/beroende av narkotika kan det finnas anledning att inhämta upplysningar från polisen. Socialnämnden är enligt 6 § PuL skyldig att lämna upplysningar om den misstänkte. Övriga myndigheter lämnar upplysningar i enlighet med gällande sekretesslagstiftning.

Samråd med socialnämnden bör ske om det finns behov av vård eller behandling. När det gäller unga under 21 år bör samråd alltid ske med socialnämnden. Socialnämndens bedömning av om den unge har ett sådant

särskilt vårdbehov att en lämplig påföljd kan vara ungdomsvård bör framgå av personutredningen. Om det kan bli fråga om utvisning på grund av brott bör upplysningar inhämtas från socialnämnden enligt 6 § andra stycket PuL om huruvida den misstänkte har barn i Sverige och, om så är fallet, om barnets behov av kontakt, hur kontakten har varit och hur den skulle påverkas av att den misstänkte utvisas.

Uppgifter från arbetsgivare, vårdgivare samt privatpersoner i den misstänktes nätverk bör inhämtas, särskilt vid fördjupad utredning. Den misstänkte bör uppmanas att lämna förslag på uppgiftslämnare. Beträffande unga mellan 18 och 21 år bör uppgifter inhämtas från föräldrar. När det gäller unga under 18 år bör vårdnadshavare normalt kontaktas. Av 3 § PuF följer att upplysningar ska inhämtas så att den misstänkte eller hans/hennes anhöriga inte i onödan tillfogas lidande eller annat men.

Vid basutredning bör inhämtandet av uppgifter begränsas och i första hand avse myndighetsuppgifter.

Utredning om övervakningsbehov och särskilda föreskrifter

Allmänna råd

I utredningen ingår att bedöma om den misstänkte är i behov av övervakning samt att utreda den misstänktes inställning till och övriga förutsättningar för en frivårdspåföljd.

När det gäller valet mellan villkorlig dom och skyddstillsyn bör beaktas att villkorlig dom får anses utesluten endast i de fall då det finns särskild anledning att befara att den dömden kan komma att återfalla medan skyddstillsyn är utesluten endast i de fall det helt saknas anledning att anta att påföljden kan bidra till att den dömden avhåller sig från fortsatt brottslighet. Detta innebär att det i många fall föreligger möjlighet att bestämma påföljden till såväl villkorlig dom som skyddstillsyn. Det avgörande för påföljdsvalet blir då lämplighetsöverväganden av olika slag. Möjligheterna att undvika ett fängelsestraff och de skadeverkningar för den dömden som ett sådant kan medföra är en faktor som kan påverka påföljdsvalet. Om förutsättning för villkorlig dom saknas på grund av att den misstänkte lagförts tidigare och det således finns särskild anledning att befara att den dömden kan komma att återfalla kan ett övervakningsbehov föreligga på grund av den förhöjda återfallsrisken. Skyddstillsynen kan då, även om den dömden har en ordnad social situation, bidra till en lägre återfallsrisk samtidigt som risken för skadeverkningar minskar.

Som grund för bedömningen bör en risk- och behovsanalys göras grundad på en genomgång av bakgrundsfaktorer och dynamiska faktorer enligt nedan. Omfattningen av risk- och behovsanalysen bör anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet.

Bakgrundsfaktorer

Bakgrundsfaktorerna är statiska, dvs. ej längre påverkbara. Tidigare beteende är normalt den säkraste bedömningsgrunden för hur en person

kan komma att bete sig i framtiden. Nedanstående faktorer är de som visat sig ha störst samband med risken för återfall i brott.

- Ålder vid första dom. Ju yngre vid första dom, desto större återfallsrisk.
- Antal tidigare domar. Ju fler tidigare domar, desto större återfallsrisk. Särskilt domar under de senaste fem åren bör beaktas.
- Brottsligheten. Aktuellt brott samt tidigare brottslighets typ och omfattning (grov, samhällsfarlig, riktad mot allmänheten, seriekaraktär, hedersrelaterad, nätverksorganiserad, ideologiskt betingad) samt dess eventuella anknytning till extremorganisation eller internationell brottslighet.
- Tidigare misskötsamhet i samband med vistelse i häkte eller anstalt samt under frivårdsverkställighet.
- Utfall av brotts- och missbruksrelaterade program och behandling under kriminalvårdsverkställighet.
- Tidigare föremål för åtgärder inom socialtjänsten, särskilt vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, tidigare verkställighet enligt lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård. Även frivillig missbruksvård av betydelse bör redovisas.
- Tidigare vårdats för psykiska problem, särskilt vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård och lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. Även frivillig vård av betydelse bör redovisas.
- Diagnostiserad personlighetsstörning, särskilt antisocial och/eller med psykopatiska drag. Observera att expertbedömning krävs för att fastställa personlighetsstörning.

Dynamiska faktorer

De dynamiska faktorerna är påverkbara och kan förändras. En problematik som kartläggs härigenom kan ha samband med kriminalitet dvs. den är kriminogen. Under varje faktor utreds aktuell situation, dess varaktighet och ev. problematik. Vid inventeringen av de dynamiska riskfaktorerna bör även skyddande faktorer som är positiva och stödjande för att minska återfallsrisken redovisas och beaktas. Stabil eller förbättrad social situation, positiv personlig utveckling och stöd från närstående och andra är viktigt att redovisa. Pågående eller genomförd behandling för missbruk eller annan problematik är andra exempel. Särskilt viktigt är det att så långt möjligt underlätta att en person inte blir av med sin bostad eller sin försörjning och kan bibehålla positiva relationer. Nedanstående dynamiska faktorer är de som har visat sig ha störst samband med risken för återfall i brott.

- Ekonomi, beroende av försörjningsstöd från socialtjänsten.
- Arbete eller skola.
- Skolunderbyggnad, yrkesutbildning.
- Socialt kontaktnät och/eller social isolering. Särskilt bör noteras om den misstänkte är förälder samt hur eventuella familjerelationer fungerar.
- Bostad.
- Fritid.
- Hälsotillstånd.

- *Antisocialt livsmönster (inte att förväxla med antisocial personlighetsstörning enligt expertdiagnos ovan).*
- *Kriminellt umgänge, kriminella kamrater/dagligt umgänge, anknytning till extremorganisation eller nätverksorganiserad brottslighet.*
- *Kriminella attityder och värderingar.*
- *Missbruk/beroende av beroendeframkallande medel eller dopningspreparat.*
- *Spelberoende.*

Riskhöjande faktorer som är särskilt viktiga

Av ovanstående bakgrunds- och dynamiska faktorer har följande visat sig särskilt viktiga att beakta.

- *Tidigare brottslighet och samhällsengagemang. Den som har en lång brotts historia har ofta upplevt att kriminaliteten givit honom/henne vinster på olika sätt, vilket är särskilt viktigt att beakta.*
- *Manligt kön och ung ålder.*
- *Antisocialt livsmönster. Detta handlar om faktorer som kan hänga samman med brister i uppfostran, att inte bry sig om vad beteendet får för konsekvenser för omgivningen, impulsivitet – ”handla först, tänk sedan” och som är möjliga att påverka.*
- *Kriminellt umgänge. Med detta menas att den misstänkte har ett socialt stöd för att fortsätta med kriminaliteten.*
- *Kriminella attityder och värderingar. Dessa stöder ett fortsatt kriminellt beteende genom att den misstänkte för sig själv har skapat goda skäl att försvara varför han/hon kan begå brott i vissa situationer.*
- *Missbruk/beroende av alkohol och/eller droger bör alltid beaktas, eftersom kombination med missbruk/beroende och ovanstående faktorer ytterligare ökar återfallsbenägenheten.*

För de som är misstänkta för sexualbrott och/eller våld i nära relation tillkommer särskilda riskfaktorer och därför är det viktigt att utredaren har särskild kompetens för den typen av kriminalitet, se vidare under utredningshjälpmedel nedan. Även tillkommande riskfaktorer för de som är misstänkta för gäng/nätverksrealiterade brott, hedersrelaterade brott, diskrimineringsbrott eller brott med ideologisk, religiös eller etnisk bakgrund bör beaktas särskilt och kan kräva särskild kompetens hos utredaren.

Om inhämtad information inte bedöms vara tillräcklig för att någon risk- och behovsbedömning ska kunna göras på ett tillfredsställande sätt bör utredaren avstå.

Strukturerade utredningshjälpmedel

Utredningshjälpmedel, där såväl statiska (inte påverkbara) som dynamiska (påverkbara) faktorer vägs samman, skapar generellt sett ett säkrare underlag för bedömningen av risker och behov än enbart genomgång av aktmaterial och personbedömning. Det bör observeras att den som ska använda risk- och behovsbedömningshjälpmedel måste ha kompetens för detta.

Strukturerade hjälpmedel för att bedöma insatsbehov

Strukturerade hjälpmedel för att bedöma insatsbehov bör i första hand användas för att bedöma behov av föreskrift om mera omfattande behandlingsinnehåll i samband med övervakning när risken för återfall talar för att det finns ett insatsbehov.

- *Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT)* och *Drug Use Disorders Identification Test (DUDIT)* är sållningshjälpmedel som bör användas för att identifiera personer med riskabla alkoholvanor respektive narkotikaanvändare.

- *Addiction Severity Index (ASI)* är ett grundläggande hjälpmedel för behovsbedömning som bör användas utifrån en individuell bedömning inför planering av mera omfattande behandlingsprogram enligt kravprofil för respektive program samt vid kontraktsvårdsutredning. För unga upp till 21 år bör ungdomsversionen *Adolescent Drug Abuse Diagnosis (ADAD)* normalt användas.

Strukturerade hjälpmedel för riskvärdering och riskhantering

Vid sexualbrottslighet och våld i nära relation bör hänsyn tas till att återfallsrisken kan komma att bedömas som låg om endast ovannämnda bakgrunds- och dynamiska faktorer beaktas. Med våld i nära relation avses grov kvinnofridskränkning enligt 4 kap. 4 a § BrB eller en mans våld mot en kvinna som han har eller har haft en sexuell relation med. Bedömningen bör i dessa fall också grundas på utfall från specifika riskbedömningsinstrument som även ger stöd för riskhanteringen. *Violence Risk Scale: Sexual Offenders (VRS:SO)* eller *Stables* bör användas vid sexualbrottslighet och *Spousal Assault Risk Assessment (SARA)* vid våld i nära relation.

Det bör observeras att den som ska använda risk- och behovsbedömningsinstrument måste ha kompetens för detta.

Förordnande av förtroendeman

Om den misstänkte behöver personligt stöd eller annan hjälp, får Kriminalvården enligt 4 § PuL förordna en förtroendeman för den misstänkte, förutsatt att han/hon samtycker till det. Förtroendemannen bör vara lekman.

Lämplighetsprövningen av förtroendeman som är lekman ska ske på samma sätt som för lekmannaövervakare, vilket bl.a. innefattar kontroll i misstanke- och belastningsregistren. Närmare bestämmelser härom finns i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om frivårdens arbete med dömda under övervakning. Förtroendeman som är lekman har samma rätt till ersättning för sitt uppdrag som en lekmannaövervakare.

Övervakarförslag

Den misstänkte bör tillfrågas om eget övervakarförslag. Föreligger inte sådant förslag bör frivården rekrytera en lekmannaövervakare om inte särskilda skäl talar mot det. Sådana skäl kan vara att den misstänkte lider av psykisk störning/sjukdom, har grava missbruksproblem eller är så våldsbenägen att lekmannamedverkan är direkt olämplig, att denne vistas på institution, eller att ett alltför stort antal personer redan är inblandade i

ärendet. Lekmannaförslag behöver heller inte lämnas om övervakningsbehov inte anses föreligga.

Behov av särskilda föreskrifter

Av 6 § PuF framgår Kriminalvårdens ansvar för att utreda behovet av och föreslå särskilda föreskrifter och att samverka med den misstänkte och andra som berörs. Kriminalvården bör förankra användningen av föreskrifter om deltagande i brotts- och missbruksrelaterade program och annan behandling i samverkan med domstolar och åklagare.

Redovisning av billighetshänsyn

I utredningen bör uppmärksammas om det föreligger sådana omständigheter som enligt 29 kap. 5 § BrB kan påverka påföljdsvalet. Sådana omständigheter är t.ex. att den misstänkte drabbats av allvarlig kroppsskada till följd av brottet, på grund av ohälsa eller ålder drabbas särskilt hårt eller riskerar avskedande/upsägning från arbete.

Läkarundersökning enligt 7 § PuL

Allmänna råd

Domstolen kan enligt 7 § PuL förordna om läkarundersökning. I 4 § PuF regleras frivårdens skyldighet att underrätta domstolen i det fall den misstänkte bedöms lida av psykisk störning. Sådan underrättelse bör lämnas så snart som möjligt. I Rättsmedicinalverkets föreskrifter och allmänna råd om läkarintyg enligt 7 § lagen om personutredning i brottmål fastställs att yttrande från frivården ska ingå i det material som skickas till undersökningsläkaren. Det är av vikt att frivården i yttrandet tar ställning till om övervakningsbehov föreligger, då domstolen efter förslag från undersökningsläkaren kan döma till skyddstillsyn eventuellt i förening med föreskrift om öppen psykiatrisk behandling.

Yttrande i brottmål enligt 5 kap. 9 § FrivF

Allmänna råd

I 5 kap. 9 § FrivF regleras Kriminalvårdens skyldighet att efter samråd med övervakaren avge yttrande om den dömdes förhållanden under övervakningstiden.

Yttrandet bör koncentreras till den aktuella situationen och utfallet av övervakningen enligt dokumentationen i verkställighetsplanen samt förutsättningar för fortsatt övervakning. Övervakaren har en nyckelroll som uppgiftslämnare, men upplysningar bör även inhämtas från myndighetspersoner, vårdgivare m.fl. som har pågående kontakt med klienten. När förutsättningarna för fortsatt övervakning övervägs bör möjligheterna särskilt noga prövas att genom föreskriftsstöd skärpa och tydliggöra innehållet i övervakningen och därmed öka rättens möjligheter att döma till fortsatt frivårdspåföljd.

Medling

**KVFS
2009:3**

4 § Misstänkta under 21 år ska informeras om möjligheten till medling och tillfrågas om kommunens medlingssamordnare tillåts ta kontakt. Den misstänktes inställning till detta ska dokumenteras i yttrandet.

Utformning av yttranden och personutredning

5 § Yttrande och personutredning enligt PuL samt yttrande enligt 5 kap 9 § FrivF ska avges på särskilt fastställt formulär.

Allmänna råd

Yttrandet bör grundas på angivna bakgrunds- och dynamiska faktorer med beaktande av skyddande faktorer som är riskreducerande samt omfatta ställningstaganden i relevanta delar avseende följande

- om övervakningsbehov föreligger,
- om billighetshänsyn enligt 29 kap. 5 § BrB som kan påverka påföljdsvalet, kan vara tillämpliga,
- om förutsättningar för frivårdspåföljd saknas på grund av upprepade återfall i brott eller tidigare misskött övervakning,
- att ställningstagande i påföljdsfrågan inte kan lämnas då den misstänkte vägrat att medverka vid utredningen eller då denne inte kunnat nås,
- om den misstänkte är lämplig för samhällstjänst samt den misstänktes inställning till detta,
- om förutsättningar för kontraktsvård finns,
- det föreligger behov av andra föreskrifter, t.ex. om deltagande i programverksamhet vilka den misstänkte har förklarat sig villig att följa,
- om en misstänkt under 21 år samtycker till att medlingssamordnare tar kontakt,
- om socialnämnden bedömt att förutsättningar för ungdomsvård föreligger,
- om behov av läkarundersökning enligt 7 § PuL föreligger samt
- om det kan bli fråga om utvisning och den misstänkte har barn i Sverige och, om så är fallet, om barnets behov av kontakt, hur kontakten har varit och hur den skulle påverkas av att den misstänkte utvisas.

Uppgift om HIV/AIDS bör endast redovisas om det har relevans för bedömningen av påföljdsvalet.

Då skyddstillsyn föreslås bör yttrandet också ge viss ledning om lämpligt verkställighetsinnehåll med fokus på behov av föreskrift och innehållet i denna. Förslag till övervakare bör alltid lämnas, oavsett ställningstagande i påföljdsfrågan, eftersom förutsättningarna kan komma att ändras före eller under rättegången.

Övrigt

Anmälningsskyldighet gällande barn som far illa

Allmänna råd

Kriminalvården är enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) skyldig att genast anmäla till socialnämnden i barnets hemkommun om Kriminal-

**KVFS
2009:3**

vården i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. En anmälan bör göras skriftligt men i en akut situation kan det vara nödvändigt att göra en anmälan per telefon. En sådan muntlig anmälan bör sedan bekräftas skriftligt. Kriminalvården har ingen skyldighet att upplysa den misstänkte om anmälningsplikten.

Information till den misstänkte

6 § Den misstänkte ska om möjligt informeras om yttrandet och beredas tillfälle att uttrycka sin mening om det före den slutliga utformningen.

Allmänna råd

Information om yttrandet bör underlåtas endast om det med hänsyn till att den misstänkte är oanträffbar eller det på grund av andra omständigheter inte går att lämna informationen.

Sekretess

Allmänna råd

Yttranden och personutredning som ingår i Kriminalvårdens aktmaterial omfattas av samma sekretessbestämmelser som gäller för Kriminalvårdens övriga verksamhet. I domstol kan sekretess gälla enligt vad som stadgas i 35 kap. 13 § offentlighets- och sekretesslagen. Personutredaren bör upplysa både den misstänkte och uppgiftslämnare om att yttranden och personutredning är allmänna handlingar, som normalt blir offentliga hos domstolen.

Dessa föreskrifter och allmänna råd träder i kraft den 1 december 2009 varvid Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om personutredning och yttrande i brottmål (KVFS 2006:15) ska upphöra att gälla.

LARS NYLÉN

Ulf Jonson